

Franc Bešter, Kalanov ata – 90-letnik

Nataša Benedik

Franc Bešter se je rodil 24. aprila 1914 v Selcih, kjer se je že takrat reklo pri Kalanovih. Stara hišna številka je bila Selca 64. Mama je bila doma na tej domačiji, oče pa se je priženil z Jamnika. Pri hiši se je po domače reklo pri Mohorju.

Kdaj pa so vaši starši prišli na to domačijo?

Mama je bila tu že prej, z dvema sestrama, oče pa se je, kot sem že rekel, sem priženil.

Koliko otrok vas je bilo v družini, imate kaj bratov ali sester?

Ja, imam eno sestro in brata, ki je žal že pokojni. Sestra pa živi v Ljubljani in je pet let mlajša od mene.

Ata Kalan, rojeni ste v Selcih, ste potem tudi v Selcih hodili v šolo? Koliko razredov je bilo takrat v Selcih?

Pet, v Železnikih pa štirje. Si lahko mislite, kako se je Železnikarjem zdelo zamalo, ker so potem v Selca hodili v peti razred. Selca so bila v tistem času zelo napredna. Spominjam se učitelja Mihelčiča, ki je bil

izredno strog, ogromno pa nas je naučil. Čeprav sem toliko star, se še sedaj spomnim, kako je bilo, ko je zadnji dan prišel v šolo. Rekel je: "Šolo ste zaključili, zdaj greste v življenje, samo eno bi vam svetoval: Ne glejte samo bogatih, ki bodo imeli več kakor vi, raje glejte revne, ki bodo imeli manj, lažje boste šli skozi življenje." Še vedno se ga spominjam kot odličnega učitelja in človeka.

Ste po osnovni šoli v Selcih šli še v kakšno šolo?

Ne, ostal sem doma na kmetiji, kjer je bilo treba začeti delati. Brat in sestra pa sta študirala.

Ljudje v Selcih, domačini, vas poznajo kot človeka, ki ima "tisoč darov". Česarkoli ste se lotili, vse vam je uspelo. Kako bi to pojasnili?

Ja, kako bi rekel ... Kje bi takrat revež kupil nov motor? V resnici sem iz samega odpadnega materiala spravil skupaj prvi motor.

Snaha Anica Bešter ga je spomnila, da je bil star štiri leta, ko je iz lesa izdelal svoj prvi avto. Star štiri leta in to v tistih časih! Si lahko mislite? Moram priznati, da kar težko. Po drugi strani pa zelo verjetno, tehniški talenti so mu bili dani v zibel, kot so včasih rekli. In ljudje so govorili:

"Kalanov ata" v mladih letih.

"Kalanov Francek je iz lesa naredil avto." Bil pa je tako slaboten otrok, da so tete govorile: Saj ta fant pa ne bo dolgo, saj bo kmalu umrl. Ko je bil star šest let, je imel komaj štirinajst kilogramov.

To se pravi, da so vam bile ročne spretnosti res "dane"? Vi ste poleg dela na kmetiji delali še vse tisto, kar vas je zanimalo. Pa ste bili za kmetijo že vnaprej določeni?

Ja, seveda. Bil sem najstarejši pa še fant povrh vsega.

Ste radi hodili v šolo?

Ja, še kar. Bil sem dober učenec in tudi moja spričevala so bila dobra, brez slabih ocen.

Kako pa bi opisali vaše otroštvo?

Kako bi se človek spomnil!? Spomin na prvo svetovno vojno je še vedno živ v mojem spominu, čeprav sem imel takrat le štiri leta. Proti koncu vojne, ko so na Pijavi Avstrijci premagali Italijane, so po dolini vodili ujetnike. Udam (še danes se tako po domače imenuje sosednja kmetija) je s polja na vozu peljal korenje, in ko je zapeljal mednje, je vsak z voza vzel en koren in ga jedel. Tako majhen, kot sem bil, nisem mogel razumeti, kaj ti ljudje jedo. Šele potem sem videl, da jedo korenje. Ta prizor, ta izkušnja je ostala v meni do danes. Kako so bili lačni.

Če bi primerjali delo na kmetiji takrat in danes, kaj bi rekli? Bi lahko našli primerjavo?

Prav težko. Kaj smo imeli? Konja je kupil moj oče, nekaj časa so bili samo voli. Par volov in plug - pa je bilo treba orati. Potem je bilo lažje, ko sta bila vol in konj vprežena v plug. Vse ostalo pa se je takrat delalo na roke. Vse se je okopalo z motiko, poželo s srpom ali pokosilo s koso. Z današnjimi stroji se to ne da primerjati.

Anica Bešter: Ata, ti si bil prvi, ki si leta 1962 naredil nekakšen samotež, s katerim sta s Francijem orala, da so vaju vsi ljudje gledali. Konj je vlekel, zadaj pa je bila neka reč, rekli smo "prdalca", da sta si olajšala delo.

Ja, se spomnim, da sva orala na Gorenj polju in da so naju vsi gledali, kaj je sedaj to. Podrobneje pa se ne spomnim, kako točno bi to opisal. Vem samo to, da je bilo lažje orati. Delo si je bilo treba olajšati.

Vem, da ste kot mlad fant kmalu začeli peti in da ste se prav kmalu vključili tudi v dramsko družino, ki je delovala v Selcih. Bi o tem lahko povedali kaj več?

Tu v Selcih so bili orli. V Loki pa je bil nastop. Bil sem majhen in Turkov Maks (Sorodolski) s češnjice je bil v Loki zadolžen, da je pazil name. Ampak v sprevedu sem pa šel, čeprav sem bil tako majhen. Orli so bili takrat zelo aktivni.

Potem sem bil tamburaš, igral sem berdo. Potem sem pri godbi trideset let igral kontrabas. Potem se je tukaj nehalo. V Škofji Loki pa je celo življenje igral na veliki boben oče znane loške fotografinje Akice. Med koncertom na Spodnjem trgu ga je zadela kap, tako da ni več mogel igrati. Tuškov Polde, ki živi na Bukovici in je igral pri loški godbi – pa mislim, da so bili še eni štirje iz naše doline, ki so tudi igrali pri tej

Član loške godbe 22 let.

Franc Bešter in Ciril Debeljak – oba 90-letnika in velika prijatelja.

godbi – me je vprašal, če bi prišel igrati na boben. Pa sem šel in sem hodil v Loko dvaindvajset let. Sem tudi častni član tega orkestra. Zelo lepe spomine imam na leta, ko smo hodili gostovat v Italijo. Najmanj štirikrat smo bili tam. Tudi moja žena je bila vesela, kadar sem jo lahko vzel s seboj na gostovanja.

Še vedno sem aktiven pri upokojenskem pevskem zboru, že dvainsedemdeset let pa pojem v cerkvenem zboru. Zanimivo je, kako sem postal cerkveni pevec: Stojim pred hišo pa pride mimo Bobkov Ciril. Pa pravi, da naj grem z njim, in me vleče za rokav. Sprašujem ga, kam, on pa odgovarja, naj grem z njim. Grem za njim, pa sam pri sebi mislim, da ima kje kakšne punce ogledane, saj sva bila taka mlada poba. Pa me je peljal h Kramarju. Kramarjev Lojze (Lojze Šmid) je takrat prišel iz orglarske šole in je začel učiti selški zbor. Ciril je bil že nekajkrat na vaji pa je vlekkel še mene s seboj, ker sva istega letnika. In takrat se je začelo.

Kakšno pa je bilo družabno življenje v Selcih v vaših mladih letih, in potem ko ste si že

ustvarili družino?

No, kako bi rekel. Orli so imeli organizirano telovadbo, in sicer za vse od najmlajših do mladincev in članov. Seveda se je vse končalo, ko se je začela druga svetovna vojna. Bil sem tudi amaterski igralec in moram reči, da sem odigral veliko vlog. Pri gasilcih sem bil strojnik; ker sem poznal nekoga, ki je kombiniral nek motor, so imele Selca prvo motorko, ki je ropotala na vasi.

Kaj pa fotografija? Kolikor vem, ne samo da ste slikali, slike ste tudi sami razvijali.

Kupil sem si fotoaparatus, slike pa sem nesel razvit k Šelhausu v Ljubljano. Prava zgodba se je začela, ko sem doma hotel razviti film kar v navadni vodi, saj mi v Ljubljani niso povedali, v čem razvijajo filme. S tem filmom in slikami ni bilo nič. Potem pa sem si kupil knjigo o fotografiji, jo preštudiral in takrat začel sam delati slike. Imel sem tudi star aparat na plošče. Kar precejšnje število le-teh sem oddal muzeju v Škofji Loki. Moram povedati, da sem šel kasneje večkrat v muzej, izbral nekaj slik, da bi mi jih naredili, pa iz te moke ni bilo kruha. Res ne vem, kje so založene te moje fotografske plošče. Slike bi bile zanimive, ker nisem slikal samo ljudi, ampak tudi pokrajino, vas. Obljubili so, da bodo naredili kopije in da bom po eno dobil tudi jaz. Slike so starinske in mislim, da bi bile zelo zanimive za Selca, ne samo zame.

Ali bi nam zaupali, zakaj ste se nehali ukvarjati s fotografiranjem?

Klicali so me v Škofjo Loko na občino in so me hoteli obdavčiti, in sicer zato, ker naj bi bil konkurenca loškim fotografom. Naložili so mi dvainštirideset tisoč dinarjev davka, potem pa sem rekel, naj imajo vse skupaj in da ne slikam nikogar več, in tako se je moja fotografska pot leta 1967/68 nehala. Slikal sem otroke pri prvem obhajilu, birmi, poroke pa seveda tudi druge zanimive stvari in dogodke.

Moji stari aparati so shranjeni za spomin.

Slišala sem, da ste kar veliko število porodnic**iz Selške doline zvozili v porodnišnico, ker pač takrat ni bilo drugih prevozov. Kako pa je to izgledalo?**

No ja, "h Kalan" so prišli vsi, od porok do porodnic. Kar pa se tiče porodnic, so mi rekli, da moram opraviti tečaj, kaj pa, če mi katera rodi v avtu. No, imel sem porodnico, za katero sem vedel, da je ne bom več pripeljal v porodnišnico, pa sem zapeljal v zdravstveni dom v Loki, kjer je rodila, nato pa sem jo peljal v porodnišnico. Ja, vse mogoče doživiš v življenju. No, tečaja me je odrešila odločitev, da porodnice v porodnišnico mora voziti rešilec.

Spominjam se, da sem v enem mesecu že četrto soboto pripeljal poročni par na občino. Parkiral sem pod oknom, pa mi je neka ženska, uslužbenka občine, skozi okno zaklicala: "Ali se vi zavedate, kakšno odgovornost nosite, ko te ljudi pripeljete v tako nesrečo? Ali vas ni sram, že četrto soboto ste jih v nesrečo pripeljali!"

Kakšen avto pa ste imeli?

Moj prvi avto je bil wartburg, sestavljen iz več delov. Motor je bil Volkswagnov, bil je svetlo moder z belo črto. V kozolcu pa imam še en star avto iz leta 1966.

Po vojni ste imeli "tatro".

Ne, ta avto je bil last avto-moto društva, ki je bilo v Selcih. Kar precej dolgo sem bil predsednik tega društva. Takrat sem popravljaval avto, mulce sem učil voziti, vso administracijo sem imel na skrbi, treba je bilo hoditi na sestanke in uvidel sem, da tega ne zmorem več. Šel sem v Železnike in rekel, naj oni vse skupaj prevzamejo.

Kmetija ni majhna, kako ste vse to sploh uskladjali?

Običajno je bilo tako, da sem podnevi delal na kmetiji, zvečer pa sem bil v delavnici. Nikoli nisem poslušal ure v zvoniku, ko je veliko bila, ko pa je udarila eno, sem vedel, da je čas, da grem spat.

Rekla bi, da ste imeli še eno "ljubezen", to je sadje in sadna drevesa. Ali je že vaš oče

Prvi "Kalanov" avto.

Drugi avto je francoski AMI – kupljen nov.

nasadil ta sadovnjak, ki ga imate, ali je to v glavnem vaše delo?

Bilo je nekaj sadja, okrog kozolca in naprej pa sem v glavnem jaz nasadil drevje.

Že mama je ob njivah imela sadno drevje. Rekel bi, da smo vzeli kar pas zemlje in jo zasadili s sadnim drevjem. No, imamo hektar sadnega vrta. Še nekaj let nazaj sem sam obiral sadje. Samo enkrat se mi je zgodilo, da sem padel z lestve. Imel sem srečo, da

sem padel na mehko prst na njivi, in kljub temu da se mi je roka kar pogreznila v prst, se nisem poškodoval.

Kadar danes svojim otrokom pripovedujemo o stvareh, ki so se dogajale ne tako daleč nazaj, običajno pravijo, da je to že "zgodovina". Ko ste bili otrok in potem ko ste ostali doma na kmetiji, je na kmetijah živel

Še v pozni starosti je obrezoval in obiral jabolka.

več rodov. Lahko o tem poveste kaj več?

Ženske niso hodile v službo, doma je bila vedno še kakšna teta. Pri nas je bila teta Reza, mamina sestra, pa seveda mi otroci. Na kmetijah so bili trije ali celo štirje rodovi.

Bi morda spregovorila kaj še o tem, kaj se je v tistih časih jedlo?

Kolikor se spomnim, je bil bel kruh samo dvakrat na leto – za veliko noč in božič. Mama je spekla iz črne moke velike hlebce za cel teden, vsak dan smo pojedli en tak hleb. Drugače pa smo jedli žgance, zjutraj je bila bela kava, opoldne so bili včasih tudi žganci, velikokrat pa suha "župa", tako da je še danes ne maram. Mogoče bi bilo dobro povedati, da je to juha, v kateri se je kuhalo suho meso. Veliko se je jedlo tudi "pržganke".

Koliko glav živine pa ste imeli takrat?

Imeli smo konja pa sedem krav. Imeli smo tudi

Star 87 let.

prašiče, s katerimi se je ukvarjala naša mama. Že v tistih časih je imela plemenskega merjasca, h kateremu so vozili kmetje svinje iz cele doline.

Je morda še kaj takega, kar bi bilo treba povedati, pa vas še nisem vprašala?

Morda bi povedal, da sem sam naredil žago za razrez lesa in krožno žago. 1984. leta je bil pri nas Vid Pečjak, ko je Televizija Ljubljana posnela oddajo o samoukih, ki jo imajo verjetno še v arhivu. No, v tej oddaji sem nastopil tudi jaz.

Mislím, da niste samo samouk, ampak bi vam morali reči inovator, s toliko različnimi stvarmi ste se v življenju ukvarjali. Nekaj ste se naučili iz knjig, rekli pa ste, da ste imeli nekaj znancev, podobnih vam, in da ste izmenjavali izkušnje. V Kamniku je bil to Stane čeh. Imeli ste naročeno revijo Življenje in tehnika.

Za vas lahko rečemo, da ste se

izobraževali, to pa ni koristilo samo vam, ni samo vam olajšalo dela, ampak je koristilo marsikomu, ki ste mu popravljali avto ali postorili še kaj drugega.

Občutek imam, da je Selška dolina premalo raziskana. Že v preteklosti je imela veliko univerzitetno izobraženih ljudi, pa ne samo njih, ampak tudi celo vrsto ljudi, podobnih vam, uspešnih, inovativnih, pa o njih praktično nič ne vemo. Zdi se mi, da so v tem pogledu v Poljanski dolini bolj zavedni. Kaj mislite vi?

S tem bi se strinjal. Marsikje bi se našli še stari dokumenti, ponekod so jih žal pokurili, stari ljudje bi znali še marsikaj povedati, pa jih nihče ne vpraša. Zdi se mi, da tudi ta naša pregovorna zavist ovira delovanje in sodelovanje med ljudmi.

Anica Bešter: Treba bi bilo povedati, da je eden prvih Selčanov, ki je začel hoditi v opero, in to že leta 1966, predvsem v zimskem času. Želja, da bi navdušil še druge vaščane, se je izjalovila.

Bilo je obdobje, ko v dolini ni bilo zanimanja za kulturno življenje izven doline, da bi ljudje šli v gledališče, opero itd., pa vendar so Selca imela bogato kulturno umetniško življenje.

Anica Bešter: To drži, če beremo stare arhive, ugotovimo, da se je v Selcih veliko delalo na tem področju. Ogromno se je igralo, igralci so bili tako dobri, da so gostovali širom po Gorenjski. Zanimivo je tudi to, da je bila mama mojega tasta, Urška Kalan, velika prijateljica gospoda Janeza Evangelista Kreka in da obstaja njuna korespondenca. Na našo domačijo so prihajali mnogi znani ljudje tistega časa, med njimi tudi dr. Andrejka.

Franc Bešter: Že moja stara mama je bila cerkvena pevka, potem mama in obe teti. Za mamo so rekli, da je najboljša pevka in igralka v Selcih. Bila je izjemno nadarjena in inteligentna. Zato si je verjetno tudi dopisovala z dr. Krekom.

Kaj pavojni čas?

Franc Bešter: Med vojno sem veliko fotografskega materiala dal partizanom v Cerknem, kjer so v štabu 9. korpusa imeli kompletno fotografsko delavnico, materiala pa ne.

Zgodilo se mi je, da je kurir prinesel v Selca razvit dva filma in da sem slike komaj uspel skriti pred Nemci, ki so prišli v hišo in pregledali tudi mojo temnico. Takrat pa me je bilo strah.

Anica Bešter: Kaj če bi povedali še to, da zna naš ata kar nekaj izjemno starih pesmi. Ko je bil na orožnih vajah na Bohinjski Beli skupaj s pisateljem Jožetom Javorškom, ga je še ta naučil nekaj šegavih pesmic.

Franc Bešter: Ali veste, zakaj so narcise na Golici? Poznate to pesem? Ne? Potem vam jo pa povem.

Pred sto in nekoliko leti
mogočni je Stvarnik še hotel imeti
natančne podatke vseh svojih stvari
in vedeti želje vseh svojih ljudi.

Ker svet takrat je pregrešno izgledal,
poslal je poslance in jim zapovedal,
naj vsa opravila takoj izvrše
in grešnikom grehe takoj odpuste.

Cel svet komisija je že obhodila,
napake nobene nikjer ni dobila.
Le gor pod Golico, kjer danes je raj,
so delali čudež, povem vam, zakaj.

Na trati ob potu sedela je deklica mlada
in bridko ihtela.

Sočutno svetnik jo vpraša tedaj,
čemu se joče, pove naj, zakaj.

Iskala sem rožic, pa jih nisem dobila,
da venček bi spletla, ki sem ga izgubila.
Sočutno svetnik se tedaj nasmeji,
v naravo brez rož pa tako govori:

"Karkoli se je venčkov že tukaj zgubilo,
tol'ko narcis na tem hribu bo vzknilo,
naj vsaka narcisa pomeni svoj greh,
ki storil se tukaj na tehle je tleh."

Za glavo prijel se je mož komisije,
ker čudež največje je bil dimenzije;
kjerkoli je hodil, kjerkoli je bil,
cvetoče ostanke devic je dobil.

Zdaj hodijo tja gor vse mlade device
pod firmo turist po te bele cvetice.

Tam pulijo, trgajo, brišejo sled,
da nad tem dejstvom ne zgražal b' se svet.

Bi najin današnji pogovor končala še z nekaterimi podatki o vaši družini?

Seveda. Z ženo, ki je že pokojna, sva imela dva otroka. Sina in hčerko. Žal je sin tudi že pokojni. Imam tri vnuke, dve pravnukinji in enega pravnuka. Na domačiji živimo štirje rodovi – jaz, moja snaha Anica in njen sin z družino. Moji pravnuki so torej četrti rod. Življenje je lepo, saj živimo v medsebojnem spoštovanju in razumevanju. Le tako gre lahko rod naprej. Upam, da bodo tudi danes najmlajši člani naše družine to modrost prejšnjih rodov upoštevali.

Gospodar na kmetiji je sedaj moj vnuk.

Naj zaključim zgornji prispevek z mislijo, da nam je malokrat dano srečati človeka, ki je dobil toliko različnih priznanj, kot jih ima Kalanov ata. Najnaštejeme nekatera:

- zlata Gallusova značka za uspešno in dolgoletno delo v pevskih zborih, pihalnem orkestru in tamburaški skupini,
- zlata Gallusova značka za uspešno in dolgoletno delo v ljubiteljski glasbeni dejavnosti,
- priznanje za dolgoletno sodelovanje pri Pihalnem orkestru Škofja Loka in razglasitev za častnega člana orkestra,
- škofijsko priznanje za 68 let petja na koru v cerkvi,
- priznanje ob 50-letnici ustanovitve Avto-moto društva Železniki kot pionirju na področju motorizma v Selški dolini,
- priznanje ob 50-letnici Gasilskega društva Selca.
- Občina železniki je Francu Beštru 30. junija 2000 podelila listino častnega občana za leto 2000 za dolgoletno delo na različnih področjih življenja v Selški dolini.

Kaj naj rečem? V posebno veselje mi je bilo narediti ta intervju. Vedno iskrih, dobrovoljen, prijazen in hudomušen mož je Franc Bešter – Kalanov ata. Naj bodo leta prijazna z vami, bodite zdravi, predvsem pa taki, kakršne vas poznamo in cenimo.

